

K TABXANALARIN MALYY L D R LM S ND
BEYN LXALQ T K LATLARIN ROLU

M. .M MM DOV

*pedaqogika üzr f ls f doktoru, dosent**Bakı Dövl t Universiteti**m.mehman li@mail.ru*

Açar sözl r: kitabxanaların maliyy l dirilm si, xeyriyy v donor t kilatları, qrantver n beyn lxalq t kilatlar, kitabxanaların fandrziq f aliyy ti, Soros fondu, Avrasiya fondu

Müasir informasiyala dırılmı c miyy tin n mühüm atributlarından biri olan kitabxanalar informasiya ehtiyatlarını qoruyub saxlayan, onu c miyy tin istifad sin ver n, c miyy t üzvl rinin h r birinin sor u v t l batını öd y n, internet vasit sil b riyy tin yaratmı oldu u m n vi s rv ti oxuculara yaxınla dıran bir mü ssi dir. Dünyanın qabaqcıl ölk l rinin t crüb sin sas n dem k olar ki, kitabxanalar dünyada iqtisadi t r qqinin, elm, t hsil v m d niyy tin inki af bazasıdır. M hz buna gör dir ki, müasir informasiyala dırılmı c miyy td onların qar ısında daha böyük, daha qllobal v zif l r: dünya elmin , m d niyy tin integrasiya etm k, onun nailiyy tl rini oxucuya çatdırmaq, insanların informasiya t l batını öd m k, ölk nin iqtisadi, elmi v m d ni h yatında yaxından i tirak etm k v zif si qoyulmu dur.

12 noyabr 1995-ci ild q bul olunmu Az rbaycan Respublikası Konstitusiyasının 15-ci madd sind göst rilir ki, «Az rbaycan dövl ti bazar münasib tl ri sasında iqtisadiyyatın inki afina rait yaradır, azad sahibkarlı a t minat verir» (1, s.6). M hz bel bir raitd c miyy timizin bütün sferalarına, cüml d n kitabxanalara iqtisadi amill rin t siri getdikc geni l nir. Bazar iqtisadiyyatı raitind dünya kitabxanaçılıq t crüb sind t s rrüfatçılıq v kommersiya f aliyy tinin geni l nm si, kitabxana i inin t kili v idar olunmasında iqtisadi göst ricil rin ön plana ç kilm si, c miyy td kitabxanaların h yata keçirdikl ri elmi, m d ni, informasiya, t hsil v t rbiy funksiyaları il yana ı, iqtisadi funksiyaların da öyr nilib t hlil edilm si z rur ti yaranmı dır. C miyy tin iqtisadi münasib tl rind ba ver n k miyy t v keyfiyyat d yiklikl ri haliy kitabxana xidm tinin t kilin , h r bir kitabxananın f aliyy tin ayrılıqda t sir göst rir, sas n kitabxanaların sosial funksiyalarının müvafiq kild formala dırılmasında h miyy tli rol oynayır (6, s.3).

Müst qilliyimizin möhk ml ndiyi bazar iqtisadiyyatına keçidin realla dı ı bir raitd kitabxana i inin yax ıla dırılması, kitab fondunun z nginl dirilm si, inki af etmi ölk l rin kitabxanaları il laq l rin qurulması, oxucu

sorularının təmin edilməsi, kitabxanaların yerinin və rolunun müəyyənlişdirilməsi böyük həmiyyət tələb edir. Belə bir rəitd kitabxanaların fəaliyyətində yeni dönü yaratmaq, onları müasir dövrün yeniliklərinə uyğunlaşdırmaq, oxuculara göstərilən xidmətin səviyyəsini yüksəltmək məqsədi ilə bir sıra tədbirlər həyata keçirmək müasir dövrdə kitabxanaların qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdəndir.

Hazırkı rəitd azad bazar münasibətlərinin keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq cəmiyyətimizin sosial-iqtisadi həyatında bir sıra çətinliklər mövcuddur ki, onlar da elmin, mədəniyyətin bütün sahələrində, cümlədən kitabxanaların fəaliyyətində və ya digər dərəcə təsir etmişdir. Hazırda kitabxanaların fəaliyyətini bir növ kölgədə qoyan, onların inkişafına mane olən tədərkin siyasət problemlərdən ən mühümünü kitabxanaların maliyyəlişdirilməsi ilə yaranan problemlərdir. Bütün idarə, müəssisələrdə olduğu kimi kitabxanaların da büdcəsi dövlətin büdcə vəsaitində maliyyəlişdirilir.

Dövlət sosial-mədəni tədbirlərin maliyyəlişdirilməsi üçün büdcə vəsaiti ilə yanaşı, büdcədən kənar dövlət fondlarının və digər yardımçı fondların vəsaitində istifadə etməklə məcburiyyətindədir (8, s.81). Üstəlik, hazırkı rəitd kitabxanalar öz fəaliyyətini müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdırmaq üçün dövlət büdcəsindən ayrılan vəsait olduqca azlıq tələkilir.

Kitabxanaların qarşısında duran problemlər büdcədən kənar maliyyəlişdirilmə proqramının köməyi ilə qismən ödənilir. Adətən hökumət belə proqramların təbütşüsü kimi çıxış edir və ilk növbədə onları maliyyəlişdirir, onların sonrakı reallaşdırılması prosesi isə yerli hökumət nümayəndələrinin fəallığından çox asılıdır. Kitabxanalarda büdcədən kənar maliyyəlişdirilmə proqramı həmişənin müxtəlif xidmət növlərinin təkmilləşdirilməsində yönəldilə bilər. Hazırda hökumət dövlət bölmələrinin xüsusi bölmələr qurulması ilə əlaqədar olaraq kitabxanaların xeyriyyəsi təşkilatlarla, o cümlədən donor təşkilatlarla sıx əlaqə yaradaraq inkişafı üçün stimullaşdırılır. Ona görə də ayrı-ayrı kitabxanalar inkişaf istiqamətini sənəmləşdirmək üçün büdcədən kənar maliyyəlişdirilmə mənbələri axtarmağa təbütşü göstərilir.

Məlum olduğu kimi dövlət büdcəsi ölkənin maliyyəlişdirilməsinin əsas ünsürlərindən biridir. Sənəmlənən ölkədə dövlət büdcəsi maliyyə sisteminin əsas həlqəsi rolunu oynayır. Dövlətin tabeliyində olan idarə, müəssisə, təşkilatlar kimi kitabxanaların da 90%-i məhz dövlətin büdcə vəsaiti hesabına maliyyəlişdirilir. Ümumiyyətlə, maliyyəlişdirilmənin xarakterini görə kitabxanaların maliyyəlişdirilməsi 2 yolla: müstəqil və qeyri-müstəqil yolla aparılır. Müstəqil yolla maliyyəlişdirilmə qrupuna Mədəniyyət Nazirliyi sistemində olan rayon, şəhər, uaq və respublika həmiyyətli kitabxanaların maliyyəlişdirilməsi aiddir.

Həmkarlar ittifaqı kitabxanaları, tədris müəssisələrinin kitabxanaları, elmi-tədqiqat institutlarının, müəssisə və təşkilatların kitabxanaları isə böyüklü-

yünd n v i in h cmind n asılı olmayaraq qeyri-müst qıl yolla maliyy l dirilir. Hazırki bazar iqtisadiyyatı raitind kitabxanaların maliyy l dirilm - sind ciddi probleml r meydana çıxır. Ona gör d kitabxanalarda büdc d nk nar maliyy fondunun formala masına z ruri ehtiyac duyulur.

"Kitabxana i i haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda kitabxanaların dövl t büdc sind n v büdc d nk nar fondlardan maliyy l - dirilm si haqqında hüquqi baza yaradılmışdır. Qanunun 27-ci madd sind göst rilir ki, "Dövl t kitabxanaları v büdc d n maliyy l diril n t kilatların tabeçiliyind olan kitabxanalar dövl t büdc si v saıtl ri, hüquqi v fiziki xsl rin könüllü ayrımları v qanunvericilikd qada an olunmayan dig r m nb l r hesabına maliyy l dirilir". Burada hüquqi v fiziki xsl rin könüllü ayrımları dedikd h diyy l r, xeyriyy çil r, sponsorlar t r find n könüllü veril n maliyy v saıtl ri n z rd tutulur. H min madd nin 2-ci b ndind qeyd olunur ki, «Dövl t kitabxanaları maliyy l diril rk n büdc d n kitab fondlarının komplektl dirilm sin yön ldil n v saıt ayrıca madd d göst ril - m li v bu v saıt münt z m olaraq artırılmalıdır. Ayrılmı v saıt kitabxanaların s r ncamında qalır v onların nizamnam f aliyy tini h yata keçirm k üçün istifad edilir» (1). Lakin onu da qeyd etm k lazımdır ki, hazırda kitabxanalarda kitab fondlarının münt z m sur td d biyyatla komplektl dirilm si q na tb x deyildir.

Büdc d nk nar pul v saıtı fondlarının formala ması da «Kitabxana i i haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu»nda öz ksini tapmıdır. H - min qanunun «Dövl t kitabxanalarının büdc d nk nar v saıtl ri» ba lı ı altında olan 28-ci madd sind göst rilir ki, «Dövl t kitabxanasının i inin geni l ndirilm si, maddi-texniki bazanın möhk ml ndirilm si v m yin stimulla dırılması m qş dil nizamnam l rind göst ril n qaydada t s rrüfat f aliyy ti v pullu xidm tl r sasında büdc d nk nar fondlar formala dırılır». Dig r bir madd d is h min büdc d nk nar fondların hansı m nb l r hesabına yaradılmasından b hs olunur. Qanunun 29-cu madd sind göst rilir: «Bu fondlar t - sisçil rin payları, hüquqi v fiziki xsl rin könüllü ayrımları, qanunvericilikd mü yy n olunmu qaydada keçiril n lotoreya v dig r m qş dli kommersiya t dbirl rind n daxil olan v saıtl r hesabına yaradılır» (2).

Kitabxana i inin geni l ndirilm si, maddi-texniki bazanın möhk ml ndirilm si, m yin stimulla dırılması v haliy kitabxana-informasiya xidm tinin optimalla dırılması m qş dil g lirl rin v müxt lif büdc d nk nar v saıtl rin ld edilm si bazar iqtisadiyyatı raitind kitabxanaçılıq f aliyy - tinin ir liy do ru atılmı mühüm istiqam ti hesab olunur.

Qeyd edilm lidir ki, büdc d nk nar maliyy l m hesabına ld olunan v saıt ilk növb d kitabxana fondlarının z nginl dirilm sin , kitabxana xid-

m tının t kmill dirilm sin yön ldilmi i l r , daha sonra is kitabxana i çil rinin sosial müdafisi yön ldilm lidir.

Kitabxana iqtisadiyyatı üzr tanınmı müt x ssis R.Kazımovun qeyd etdiyi kimi kitabxanaların büdc d nk nar maliyy l dirm m nb l rin a a ıdakılar aid ola bil r:

- 1) T s rrüfat f aliyy ti hesabına kitabxanaya daxil olan m nf t;
- 2) Marketing f aliyy ti, o cüml d n pullu xidm tl r hesabına kitabxanaya daxil olan v sait;
- 3) Kitabxanalara xeyirxah c miyy tl r, sponsorlar t r find n ayrılan v saitl r;

4) Donor t kilatlarından qrantların hesabına v saitin ld olunması.

«Kitabxana i i haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 31-ci maddəsinə qeyd olunmuşdur ki, «Kitabxanalar qanunvericilikdə müyyən olunmuş qaydada nizamnamə ilə uyğun olaraq təsərrüfat f aliyy ti ilə mülkiyyətə keçirilir. Bu f aliyy t d n ld edil n v sait bütövlükdə kitabxananın sərəncamında qalır». Bu bəndənin görüldüyü kimi qanunda təsərrüfat f aliyy ti hesabına kitabxanaya lav m nf tin daxil olması nəzərdə tutulmuşdur. Lakin hazırda kitabxanalarımızda qeyd olunan m nf t sasında lav v saitin alınması həyata keçirilmir.

Kitabxanalar üçün büdc d nk nar maliyy l dirm nin əsas mnb l ri xeyriyyəçilik, messenantlıq və sponsorluqdur. Maliyy l dirm m nb yini və xeyriyyəçilərdən müyyən edilən kitabxananın hansı yardım növünü üstünlük verdiyini dəqiq dirm k vacibdir.

Müasir dövrdə kitabxanalarda sponsorların, xeyriyyəçilərinin, hətta onların maliyyə dəstəklərinin böyük ehtiyac duyulur.

Sponsorluq – qarılıqlı qazanc əldə edilməsi üçün müqəsss maliyyə yardımının verilməsinə bərabərdir. Xeyriyyəçilik isə, ianə alana heç bir maliyyə və digər öhdəçiliklərlə yüklənməyən yardımdır. Xeyirxah c miyy tl r öz istəklərinə müvafiq olaraq ayrı-ayrı təkilatlara, institutlara, o cüml d n kitabxanalara yardım göstərir.

Xeyriyyəçilərdən yardım almaq istəyən kitabxana öz razisində yerli və xarəji müqəsss l rin, firmaların təhlilini aparır və bununla da onların hansından yardım almaqın mümkün olduğunu müyyən edir. ri müqəsss l rin, firmaların, kompaniyaların ksriyyəti xeyriyyəçilik məqsədilə xüsusi büdcə ayırır. Kitabxananın əsas vəzifəsi vaxtında müraciət etməklə və yardımın məhz ona lazım olduğunu inandırmaq, kommərsiya və korporasiyanın kommərsiya məqsədli rini öyrənmək, qarılıqlı maraqlılıq axtarmaqdır. Yerli soraq-məlumat kitablarının, qəzetlərin, statistik məcmuələrin dəqiq təhlili xeyriyyəçiliklə artıq çoxdan mülkiyyətə keçirilən, öz f aliyyəti reklam edən, böyük gəlirlər malik və s. firmaların aqar olunmasına kömək edə bilər. Maliyy l dirm m nb yini,

yardımın təqdim edilməsi formasını və potensial sponsorlar dairəsinə müyyənləşdirmək büdcədən nəqar maliyyələşdirmənin bir pilləsinə təkil edir ki, kitabxananın öz donorlar dairəsinin və onların miqdarının müyyənləşdirilməsi və genişləndirilməsi bundan asılıdır. Reytingi, yəni potensial donorlar arasında ianlərlə vermək imkanı və arzusu olanları müyyənləşdirmək vacibdir.

Dünya iqtisadiyyatında əlavə maliyyələşdirmə mənbələrinin axtarılıb tapılmasının nəzəri və təcrübə məsələləri ilə məşğul olan Fandrayzing strategiyası artıq 90-cı illərdə formalaşmışdır. İlk dəfə olaraq bu strateji fəaliyyət kitabxana ilə təbii şəkildə AB kitabxanaları məşğul etməyə başlamışdır. Kitabxana ilə Fandrayzing strategiyasının mahiyyətində cəmiyyətdə kitabxanaçılıq fəaliyyətinin genişləndirilməsi və optimallaşdırılmasına yönəlmiş əlavə maliyyələşdirmə mənbələrinin müyyənləşdirilməsi və səmərəli istifadəsindən ibarətdir. AB -da kitabxanalar üçün əlavə maliyyələşdirmə mənbələrinin axtarılması məqsədilə yaradılan «AB kitabxanalarının dostları» adlı xüsusi cəmiyyət konsepsiyasına görə kitabxanaların Fandrayzing fəaliyyətinin mühüm istiqamətli rəhbərlikdən ibarət olmalıdır:

1) Yeni, mürtəqqi məqsədlərin müyyənləşdirilməsi və layihələşdirilməsi; layihənin həqiqiyyəti haqqında ictimai fikrin formalaşdırılması;

2) Potensial donorların (xəbərlər və təkilatların) müyyənləşdirilməsi və onların imkanlarının öyrənilməsi;

3) Layihə ilə əlaqədar təlim-tədris tədbirlərinin həyata keçirilməsi; məkdəyə layihə haqqında ümumi informasiyanın təkil edilməsi; ictimai fikrin öyrənilməsi;

4) Vəsait xahiş etmə yollarının müyyənləşdirilməsi; poçt, telefon vasitəsilə söhbət, internetdə istifadə etməklə;

5) Vəsaitin alınmasından sonra donorlara xüsusi minnətdarlığın bildirilməsi; əlaqələrin davam etdirilməsi; görülən işlərin nəticələri haqqında onlara müntəzəm məlumatların verilməsi (6, s.60).

Donor təkilatlardan qrantlar hesabına vəsaitin ləşdirilməsi kitabxanaların büdcədən nəqar maliyyələşdirilməsinin bir növüdür.

Müasir dövrdə kitabxanaların iqtisadi fəaliyyətində qrant layihələrinin iştirakı hazırlanaraq donorlara təqdim edilməsi kitabxanalara yüksək məbləğlə gəlir gətirən, yəni əlavə vəsaiti cəlb edən mühüm maliyyələşdirmə mənbələrindəndir.

Qrant – haqq gözləmədən cəmiyyət tərəfindən verilən (pul və ya avadanlıq), hərransı konkret işi (layihəni) həyata keçirmək üçün qrant alan və qrant verən arasında danışıqlar məşğul edir. Borcdan fərqli olaraq qrant geri qaytarılmır. Lakin alınan məbləğ yalnız cəmiyyətli danışıqlar istiqamətində xərclənilir. Qrant verən öz rəhbərliyini bildirmək, məhdudiyət qoymaq və qaydaları müyyənləşdirmək hüququna malikdir. Bütün bunlar layihəni

h yata keçir nl qrant ver n c miyy t arasında imzalanan müqavil d öz ksini tapır. Qrant alan is layih v görül n i l r haqqında mütl q hesabat yazmalı v bütün v sait n y x rcl n c yini orada qeyd etm lidir.

Donor dedikd c miyy td mü yy n bir sah nin inki afına öz v saiti hesabına köm k etm k ist y n xsl r, dövl t v ya qeyri-dövl t t kilatları, ks r hallarda is m qş dli fondlar n z rd tutulur. Ümumiyy tl , donor t kilatlarını (fondları) a a idakı qruplara bölm k olar:

1) Dövl t fondları - dövl td n ld edilmi v saiti müvafiq sah nin v ya sah l rin inki afına s rf ed n t kilatlardır.

2) xsi donorlar (fondlar) - c miyy td bu v ya dig r sah nin inki afi üçün pul ayıran xsl rdir.

3) Müst qil fondlar - bir ölk daxilind v ya beyn lخالق miqyasda z ngin kapital sahibl ri, ail l r t r find n c miyy tin bütövlükd v ayrı-ayrı sah l rinin inki afına maddi köm klik göst rm k üçün t sis edilmi fondlardır. Bel fondlar - Nobel qarda ları fondu, Rokfellerl r fondu, Soros fondu v b. bir qayda olaraq t sisçil rin adlarını da ıyrır.

4) Yerli fondlar - sas n bir regionun halisinin könüllü ayırmaları sasında yaradılaraq h min regionun inki afi üçün z ruri sayılan t dbirl rin maliyy l dirilm sin yön lir.

5) Assosiativl dirilmi fondlar - bir qayda olaraq iri irk t v ya mü ssis nin g lirl ri sasında formala ıb, yalnız onun m nafeyin xidm t ed n layih l ri maliyy l dirir (6, s.61).

Az rbaycanda tarixi n n l r müvafiq olaraq son 10 ild bir çox xey-riyy fondları formala mıdır. Açıq C miyy t nstitutu, Avrasiya Fondu, Ay-reks, Aysar, BMT-nin nki af Proqramı (UNDP) v s. bir sıra beyn lخالق t -kilatlar vardır ki, bunlar ölk d elm, s hiyy , t hsil, m d niyy t sah l rinin, o cüml d n kitabxana i inin inki afına yön ldilmi layih l r qrantlar ayırır. 1998-ci ild n ba layaraq müasir dövr kimi respublikamızın bir neç iri kitabxanası, o cüml d n M.F.Axundov adına Az rbaycan Milli Kitabxanası, AMEA-nın MEK, BDU-nun Elmi Kitabxanası, M.Seyidzad adına Bakı M r- k zi U aq Kitabxanası, C.Cabbarlı adına Respublika G ncl r Kitabxanası, F.Köç rli adına Respublika U aq Kitabxanası, Zabrat k nd kitabxanası, el c d , Kitabxana inin nki af Assosiasiyası t r find n mü yy n qrantlar alınıb, ölk d kitabxana i inin inki afına s rf edilmi dir.

Qrantların alınması kitabxana t r find n c miyy t üçün h miyy tli, müt r qqi i üsullarının t tbiqi il laq dar qrantların verilm si rtl rin tam cavab ver n xüsusi proqramların layih l rinin i l nib müvafiq donora t q- dim edilm sini t l b edir. Qrant sifari i is ümumilikd lakonik, m ntiqi üslubda i l nilm li, problemin h miyy ti, z ruriliyi v gözl nil n n tic l r

elmi kild saslandırılmalıdır. sas n d x rcl r, y ni t l b edil n v sait real bazar mühitin uy unla dırılmalıdır.

Xüsusi qeyd etm k lazımdır ki, müasir dövrd respublikamızın iri elmi kitabxanaları, kitabxana b k l ri v MKS-l ri, xüsüs n d kitabxana assosiasiyaları donor t kilatların maliyy imkanlarından h l lazımi s viyy d , s m r li istifad ed bilmirl r. Bu, h r eyd n vv l kitabxana i çil rinin iqtisadi bilikl rinin z if olmasından ir li g lir. El buna gör d respublikamızın kitabxanalarının qrantlarının ümumi h cmi qon u respublikalardan 10-20 d f a a ı s viyy d dir. Büdc d nk nar maliyy l m sasında dünya ölk l rinin kitabxanaları, ayrı-ayrı c miyy tl ri il beyn l xalq laq l r geni l nmi , ölk - mizin kitabxana i i üzr müt x ssis v aliml ri, kitabxana i çil ri müxt lif seminar v konfranslarda m ruz l rl çıxı etmi l r. Xüsusi 1998-ci ild n geni l n n beyn l xalq laq l r müasir dövrd daha da geni vüs t almı dır.

Son ill r respublikamızda kitabxanaların ks riyy ti müxt lif proqramlarda qrantlar almaq m qs dil müxt lif fondlar üçün layih l r i l m yirl r. Bunun vasit sil kitabxanalara lav v saıtl r c lb edilir. Donor t kilatlardan qrantların alınması kitabxanaları regionun m d niyy t v informasiya m rk - zin çevir c k yenilikl ri h yata keçirm kd köm k edir. Kitabxanalar maliyy çatı mazlı ı ucbatından yaranmı probleml ri aradan qaldırmaq m qs dil tez-tez müxt lif t kilatların köm yin müraci t etm li olurlar. Bel t kilatlardan biri d Açıq C miyy t nstitutu - Yardım Fondudur. Açıq C miyy t nstitutu - Yardım Fondu (Soros Fondu) - qeyri-hökum t v qeyri-kommer-siya t kilatı olub, dünyanın 50-d n artıq ölk sind f aliyy t göst r n v müs- t qil qrant ver n fonddur. Bu fond açıq c miyy ti inki af etdirm k v ona yardım göst rm k m qs dil 1996-cı ilin dekabrında Az r baycanda f aliyy t ba lamı dır. Açıq C miyy t nstitutunun Az r baycan üçün n z rd tutulan v - saıtl rinin sas m nb yini m hur sahibkar v xeyriyy çi Corc Sorosun investisiyaları t kil edir. Fond informasiya v internetin Az r baycanda inki afına dair pulsuz NTERNET istifadə si m rk zl rinin, NTERNET resurslarının yaradılması kursları, kitabxanaların inki afı v t minatı kimi bir sıra uzun müdd tli layih l ri Bakıda v respublikamızın bir sıra rayonlarında h yata keçirir.

Az r baycanda kitabxanalar öz inki afına gör Q rbi Avropa v Rusiya kitabxanalarından geri qalır. V ziyy tin bel olmasının ba lıca s b bl ri Az r baycan hökum ti t r find n maliyy köm yinin olmaması, erm ni lobbisinin t ziyiq n tic sind AB -ın humanitar köm k göst rm m si, respublika kitabxanalarının Moskvadan uzun müdd tli tarixi asılılı ı kitabxanaların inki afına mane l r tör tmi dir. Soros Fondu bu geriliyi aradan qaldırma a, Az r baycan kitabxanalarının müasir s viyy y çatması üçün raıt yaratma a çalı ır. Bu m qs dl müxt lif kurslar t kil edilir, müxt lif mövzularda t liml r keçirilir. Kitabxanaçılar üçün «Kitabxanaların avtomatla dırılması», «Layih l rin ha-

zırlanması metodları», «UN MARC v qeydiyyat», «Müasir kitabxananın idar olunması» v s. mövzulara h sr olunmu bir neç t lim v d yirmi masa müzakir l ri keçirilmidir.

T kilatın h yata keçirdiyi növb ti layih l rd n biri “Regional ictimai kitabxanalarda informasiya resurs m rk zli ri” adlı layih böyük maraq dorur. Bu layih sasında li-Bayramlı, G nc , amaxı, ki, B rd , Quba v L nk ran regional m rk zi kitabxanalarında 7 ictimai informasiya resurs m rk zi (RM) yaradılması n z rd tutulmu dur. H r bir RM 2 sas t rkibd n ibar tdir.

- Geni q zet v jurnal abun si olan oxu zalı;
- E-mail/ NTERNET- giri v t lim üçün kompüter t dris m rk zi.

Layih a a idakı m qs dl r nail olma ı planla dırır:

- nformasiya bo lu unun Az rbaycan bölg l rin , xüsusil m cburi köçkün l r ya ayan bölg l r ünvanlanması;
- Regional kitabxana v sakinl r üçün informasiya çıxı ının daha yax ı t kil olunması;
- V t nda t bbüsü üçün katalist v ictimai m rk zl r kimi regional kitabxanaların yaradılması

Açıq C miyy t nstitutu - Yardım Fondunun h yata keçirdiyi n geni miqyaslı xeyriyy çilik aksiyası fondun Rusiya t msilçiliyinin hazırladı ı «Pu kin kitabxanası» meqalayih sidir. Bu layih nin sas m qs di rus m d - niyy tini, kitab n rini, onların yayılmasını t kil etm k v kitabxanaları inki af etdirm kd n ibar tdir. Bu layih ç rçiv sind d biyyatın n imkansız kitabxanalara t m nnasız verilm si proqramın sas hiss sini t kil edir. Kitabxanalarda d biyyat tamamil Soros Fondunun yardımı sasında komplektl - dirilir. N z rd tutulan, b rbad v ziyy td olan 300 kitabxana v zin 700 kitabxanaya t m nnasız d biyyat gönd rilmi dir. 1998-1999-cu ill r rzind proqrama qo ulan kitabxanalar 3 milyon 500 min manat m bl ind kitablarla öz fondlarını z nginl dirmi l r.

Açıq C miyy t nstitutu - Yardım Fondu kiçik kitabxanaların inki afi üçün mümkün olan bütün raiti yaradır. Artıq m lumdur ki, kiçik h cmlı h r v yal t kitabxanalarının avtomatla dırılması sas problem kimi qar ıda durur. Yardım Fondu köm k m qs dil kiçik qrantlar müsabiq si elan etmi dir. Bütün bunların n tic sind Salyan, Sumqayıt, M r z , Qobustan, Az rbaycan Milli Elml r Akademiyasının Geologiya nstitutu, Pedaqoji Kitabxana bu qrantlara layiq görül r k h r biri bir kompüter ld etmi dir.

«Az rbaycan Respublikasının Qrantlar haqqında qanunu»na v Açıq C miyy t nstitutu - Yardım Fondunun daxili reqlamentl rin uy un olaraq bütün qrantlar sırf açıq r qab t prinsipl ri sasında verilir. Qrant elanları geni tirajla yayılan kütl vi informasiya vasit l rind d rc olunur. vv ll r Soros

Fondundan grantlar almı v Fondun grant müqavil sinin rti il razıla - mayan ayrı-ayrı xsl r v t kilatlar Açıq C miyy t nstitutunun sonradan maliyy v saytl rini ld etm k hüququndan m hrumdurlar. Soros Fondu yalnız özünün h r hansı bir il üzr Milli urası t r find n t sdiq edilmi sah l r ç rçiv sind layih l ri maliyy l dirir.

Kitabxanalara maliyy d st kliyi ver n donor t kilatlardan biri d Avrasiya Fondudur. sası 1993-cü ild qoyulan bu fond yeni yaranmı müst qil dövl tl rd demokratik institutların, azad sahibkarlı ın, habel kitabxanaların inki afına maliyy yardımını göst rir. Yeni Müst qil dövl tl rin (YMD) t kilatlarına kiçik grantlar ayırır. Avrasiya Fondu öz f aliyy tind bazar iqtisadiyyatının demokratik prinsipl rinin gücl ndirilm sind v inki afında dövl t orqanlarına, ictimai t kilatlara, ticari t kilatlara yardım göst rm yi n z rd tutur. Eyni zamanda Avrasiya Fondu yerli t kilatlarla dig r ölk l rin t - kilatları arasında laq l rin yaradılmasında vasit çilik edir. Öz l t kilat olan bu fond sas n Amerikanın Beyn l xalq nki af Agentliyind n (USA D) v eyni zamanda dig r fondlardan, f rdi xsl rd n, hökum tl rd n maliyy yardımını alır.

Avrasiya Fondu M.F.Axundov adına Az rbaycan Milli Kitabxanasına, Bakı Dövl t Universitetinin Elmi Kitabxanasına v fakült miz grantlar ayırmı dr. Müasir dövrd donor t kilatlara t qdim olunan layih l r sasında yüks k m bl d v sait ld ed n M.F.Axundov adına Az rbaycan Milli Kitabxanasının i t crüb si böyük maraq do urur.

M.F.Axundov adına Az rbaycan Milli Kitabxanası 1998-2003-cü ill rd müxt lif donor t kilatlarla sıx laq yaradaraq, onların elan etdikl ri müsabiq l rd i tirak etmi v grantlar udmu dur. Bel layih l rd n biri v eyni zamanda birincisi «M.F.Axundov adına Dövl t Kitabxanasının beyn l xalq NTERNET b k sin qo ulması» layih si olmu dur. Kitabxananın bu layih si AB -ın USA D t kilatının v saiti hesabına Avrasiya Fondundan grant udmu dur. T kilat t r find n veril n bu v saitin ümumi m bl i 27047 AB dolları h cmind dir. Bu layih sasında 11648 AB dolları h cmind müasir avadanlıqlar ld olunmu dur. Bu avadanlıqlara 6 d d kompüter, 1 d d server, 2 d d printer, 1 d d skaner, 1 d d sur tçixarma aparatı, 2 d d faks modemi v proqram t chizatının alınması daxildir. Eyni zamanda h min layih , otaqlar ofis mebeli il t min olunmu dur.

Bütün bu sadalanan avadanlıqlarla kitabxananın t min olunması n tic - sind Dövl t Kitabxanasında modernl dirilm kitabxana quruculu unun sası qoyulmu dur. Bütün bunlara nail olmaq üçün is kitabxana öz qar ısına a a ıdaki v zif l ri h yata keçirm yi bir m qs d kimi qoymu dur:

- Müasir standartlara uy un NTERNET zalı açmaq;

- global b k y qo ulmaq üçün lazımi avadanlı ı v proqram t chizatını ld etm k;
- kadr hazırlı mı h yata keçirm k;
- fondu kitabxananın profilin uy un yeni növ informasiya da ıyıcıları il z nginl dirm k;
- informasiyanı öz oxucusuna t qdim etm k üçün daima yeni xidm t növl rinin t kili üz rind i l m k;
- kitabxana resurslarının gücl ndirilm si üçün büdc d nk nar v saıtl rin ld olunmasına nail olmaq;
- dövl t kitabxanasında modernl dirilm kitabxananın yeni-yeni f aliyy t sah l rinin sasını qoyub inki af etdirm k.

Kitabxana çoxt r fli beyn l xalq layih l rd i tirakın Az rbaycan üçün mühüm h miyy t k sb etdiyini n z r alaraq g l c kd YUNESKO, Avropa urası, Avropa ttifaqı, TÜRKSOY, SESKO v dig r beyn l xalq t kilatlarla m kda lı ı geni l ndirm yi n z rd tutmu dur.

Az rbaycan Milli Elml r Akademiyası M rk zi Elmi Kitabxanası t r - find n son ill rd öz f aliyy tini daha da geni l ndirm k, sayı v t l batı ild n-il artan oxuculara xidm tin s viyy sini müasir dövrün t l bl ri ç rçiv - sind qurmaq, kompüterl r vasit sil dünya informasiya b k sin qo ulmaq, beyn l xalq laq l ri inki af etdirm k m qs dil bir sıra layih l r hazırlanaraq Soros fonduna t qdim olunmu dur. Bu layih l rd n bir neç si Soros fondunun qrantına layiq görülmü dür.

Hazırda Milli Elml r Akademiyasının M rk zi Elmi Kitabxanası respublika razisind f aliyy t göst r n AB , Misir, Türkiy , ran v b. s firlikl r, dig r beyn l xalq t kilatlar, o cüml d n Soros Fondu AC -YF, AB s firliyi n zdind kitabxanaçılar üçün T dris v nformasiya M rk zi v s. il m kda lı q edir. Kitabxanada ixtisaslı kitabxanaçı müt x ssis kadrların müv ff qiyy tli s yi n tic sind yalnız 2002-ci ild ümumi m bl i 31365 AB dolları h emind olan dörd layih Soros Fonduna t qdim olunmu dur. H min layih l r Açıq C miyy t nstitutu - Yardım Fondunun ekspert komissiyası t r find n yüks k qiym tl ndirilm v onların maliyy l dirilm sin q rar verilmi dir. Onu da qeyd etm k lazımdır ki, Soros Fondu çox nadir hallarda bir ild eyni t kilatın 2-3 layih sini maliyy l dirir. Kitabxana t r find n t qdim edil n layih l rin dövrün t l bl rin cavab verm si v orada qoyulan m s l l rin aktuallı ı onların müsbt h llini t min etmi dir.

C.Cabbarlı adına Respublika G ncl r Kitabxanası t r find n Soros Fonduna iki layih t qdim olunmu v kitabxana qrant ld ed r k bir sıra t dbirl r h yata keçirmi dir. «C.Cabbarlı adına Respublika G ncl r Kitabxanasının Soraq Bibliografiya Aparatının yenid n t kili» adlı layih si 3 ay müdd tind (2003-cü ilin yanvar, fevral, mart) göst ril n bu kitabxananın bibliografiya

aparaturunun müasir tələblərə uyğun kildən yenidən qurulması məqsədini qarşıya qoymu dur. Bunun üçün Bibliografiya öbəsinə müasir avadanlıqlar, mebel, kompüter, printer və digər ləvazimatlar alınması və burada işin yüksək səviyyədə qurulması üçün bir sıra işlər görülməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Respublikamızda bütün uşaq kitabxanaları üzrə bəzi metodiki mərkəz funksiyasını yerinə yetirən F.Köçəri adına Respublika Uşaq Kitabxanası kiçik yaşlı oxuculara xidmətin səviyyəsini təkmilləşdirmək, öz fondunu müxtəlif dərəcəli kitablarla zənginləşdirmək, nəzərdə tutulmuş kitabxanaları müasir kompüter texnologiyaları və avadanlıqları ilə təchiz etmək məqsədilə 2001-2003-cü illərdə müxtəlif mövzulara həsr olunmuş layihələr hazırlamışdır.

Nəticə olaraq qeyd edilə bilər ki, bazar iqtisadiyyatına keçid rəqabətində stabilliyə nail olan ölkədə geniş populyarlıq qazanan bir çox beynəlxalq təşkilatlarla - Soros fondu (Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondu), Avrasiya Fondu, RTCL ilə respublikamızın kitabxanaları arasında beynəlxalq əlaqələr daha da genişləndirilmişdir. Bu təşkilatların maliyyə dəstəkləri ilə kitabxana proqramları çərçivəsində Azərbaycan kitabxanalarının həyata keçirdikləri bir sıra layihələr respublikamızda kitabxana işinin daha da inkişaf etdirilməsinə yeni-yeni imkanlar açmışdır.

D B İYAT

1. *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. – B.;1995.
2. *Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu* //Azərbaycan. – 1999. – 14 mart.
3. *Xəbərlər A.A. Kitabxana ünvanı ətrafında : Dərslər. 3 hissədə . I hissə*. – B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2003. – 314 s.
4. *Əliyev X. . Təhsil və kitabxana işində beynəlxalq əlaqələrin rolu*//*Kitabxana ünvanı və bibliografiya*. – 2003. – 1. – 116 s.
5. *Kazımov R. Bazar iqtisadiyyatı və kitabxanalar: Dərslər vəsaiti*. – B.; 1996.-32 s.
6. *Kazımov R. Kitabxana işinin iqtisadiyyatı: Dərslər vəsaiti*.-B.:Bakı Universiteti Nəşriyyatı,2004.-87 s.
7. *Kitabxanalar və Açıq Cəmiyyət İnstitutu-Yardım Fondu*// *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Mərkəzi Elmi Kitabxanasının Elmi Səhifəsi, bur.IV*.- B.;2003.-129 s.
8. *Quliyev N. və b. Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında büdcənin və büdcədən kənar fondların rolu*// *Dirçəli (XXI sənədi)*.-2001.- 3.-240 s.

**ROLE OF THE INTERNATIONAL ORGANIZATIONS
IN FINANCING OF THE LIBRARIES**

M.A.MAMMADOV

SUMMARY

Main words: *Funding of libraries. Charity and donor organizations. International organizations which gives grant. Fundrazation activity of libraries. Fund of Soros. Fund of Eurasia.*

The goals and objectives of the funding in libraries are explained and financial sources are shown in the scientific article. Furthermore, the role of the international organizations in the funding of libraries are indicated and the information about them is given.

• •

:

.

.

.

.

.

.

,

.

.